

Alácsi Ervin János – Németh Bálint (ford.):

Iohannes Scotus Eriugena:

A szellem sasmadarának hangja

Homília Szent János evangéliumának prólógusához

(GÖDÖLLŐ: SURSUM KIADÓ, 2018)

A *Vox spiritualis aquilae*, vagyis *A szellem sasmadarának hangja* Iohannes Eriugénának, az ún. Karoling reneszánsz szellemi vezérének kései szentbeszéde, mely a legjobbban hagyományozódott művei közé tartozik. E 2018-ban megjelent fordítás azért különösen fontos, mert a magyar nyelvű irodalom „gyengélkedik” az ír származású teológus-filozófus munkái terén. Az első önálló magyar nyelvű Eriugena-kötet értelmezéssel és fordítással szerzőnk filozófiatörténetileg legjelentősebb művéből, a *Periphyseon*ból (hagyományos címén: *A természet felosztása*) készült.¹ Ez áttörést jelentett, hiszen a IX–X. század meghatározó filozófiai és teológiai alkotásáról van szó, melynek I. könyve így elérhetővé vált a magyarul olvasó érdeklődők számára.

A szellem sasmadarának hangja latin szövegét Alácsi Ervin János és Németh Bálint fordította, s előbbi készítette a bevezető tanulmányt és a szöveghez írott jegyzeteket is. A fordítás alapjául a múlt században készült, kiváló kritikai kiadást használták, mely Édouard Jauneau szerkesztésében és az ő francia fordításával kísérve jelent meg 1969-ben.² A kötet véglegesítésében közreműködött még Hamvas Endre Ádám lektorként, valamint Kocsi Lajos és Laki Zoltán szerkesztőként. A kiadás ritkaságszámba menő érdekessége, hogy az eredeti latin szöveget is közli, tehát kétnyelvű.

A könyv külső jegyzeit tekintve szép, kemény kötésű, kicsiny, 16x19 cm méretű kis kötet, tehát könnyen hordozható darab. A borítót és a belívet igényes, az eredeti művel nagyjából megegyező korú evangéliáriumból kölcsönzött képek, valamint különféle kódexek illusztrációi díszítik.

¹ Iohannes Scottus Eriugena: *A természetekről (Periphyseon)* I. Ford. Vassányi Miklós. Budapest: Szent István Társulat, 2015 (Középkori Keresztény Írók 8).

² Jean Scot: *Homélie sur le prologue de Jean*. Szerkesztette, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: Édouard Jauneau. Paris: Éditions du CERF, 1969 (Sources Chrétiennes 151).

A kötet szerkezetileg három részre osztható. Először a bevezetést olvashatjuk, melyből többek között kiderül, hogy a fordított szöveg megközelítőleg mikorra datálható, és hogyan helyezkedik el az ír tudós életművében. A mű olvasása közben egyértelművé válik – és a fordítók is rámutatnak arra –, hogy Eriugénára nagy hatással volt a Karoling reneszánsz számára általában jelentős, latin és görög patrisztikus hagyomány. Ilyen például Ál-Areopagita Szent Dénes negatív teológiája és azzal együtt járó terminológia is. Ál-Areopagita Dénesen keresztül azonban az újplatonikus filozófia is alakította az ír *magister* gondolkodásmódját. A fordítók a bevezetésben rávilágítanak arra is, hogy Eriugena néha nem következetesen használja az *usia* és a *hypostasis* terminusokat, ahogyan ez már a *Periphyseon*ban is megfigyelhető. Johannes Scotus (Eriugena másik megnevezése a forrásokban) ugyanis sokszor ugyanazt a kifejezést – pl. a *substantiát* – két különböző értelemben is alkalmazza (*usia*, „lényeg,” *hypostasis*, „személy”), nem kis fejtörést okozva ezzel az értelmezőnek. A bevezetésből megtudhatjuk még azt is, helyes-e a művet a homíliák csoportjába sorolni, és ha esetleg nem, akkor milyen más kategóriában helyezhetjük el.

A kötet következő szerkezeti egységében a János-evangélium első fejezetének első tizennégy versét olvassuk. A fordítóktól ennek kapcsán megtudjuk, vajon miért mondott le az ír szerző a prólógus utolsó négy versszakának magyarázatáról. Ezt követően olvashatjuk Eriugena szentbeszédét az idézett prólógushoz. E *Homília* huszonhárom fejezetből áll. Ez a törzsanyag 75 oldal, amelynek fele a magyar fordítás, mivel minden második oldal – mint jeleztük – az eredeti latin szöveget közli.

A „magasan szárnyaló madár [...], amelyik a legbensőbb teológia sebes szárnyain” (31.) halad, Szent János evangélistára utaló, szép megnevezés, mely végig jelen van a beszédben. A főszöveget teljesen átjárja az apofaticizmus hangulata és fogalmi eszköztára. Eriugena a negatív teológia értelmében már az első fejezetben is különválasztja a létezőt a nem létezőtől, ami a megismerhető léten túlival (Isten) azonos. Érdekes megjegyezni, hogy bár szerzőnk nem volt felszentelt pap, a szöveget mégis egészen betölti a teológiai tartalom.

A homília egyik központi kérdésfelvetése a harmadik fejezetben Isten és Krisztus kapcsolata, valamint Krisztus istenemberi mivoltának értelmezése és az időaspektushoz való viszonya (kezdet – kezdetnélküliség).

A következőkben Eriugena többször utal János mint „szellemi madár” felül-emelkedésére a látható s láthatatlan teremtmények fölé, hogy Isten Igéjét a saját eredetében, azaz Atyjában csodálhassa. Szerzőnk szerint ugyanakkor Péter apostol az isteni kinyilatkoztatás által egyszerre szemléli Krisztus időbeliségét – azaz megtestesült létét, valamint örökkévalóságát is. János ezzel szemben kizárólag Krisztus örökkévaló aspektusára vezeti rá a hívő lelket.

Eriugena álláspontja szerint Isten „háromszemélyű egy lényeg és egylényegű három személy.” A további fejezetekben még világosabban kifejti koncepcióját a Fiú

és az Atya kapcsolatáról („a Fiú az Atyával lényegi egységben és személyi megkülönböztetésben áll fönn.”) A hetedik fejezetben ezenkívül kijelenti, hogy „az Atya megelőzi az Igét, nem természet, hanem ok szerint.” (47.) Bár a Karoling reneszánsz-kori görög filológia színvonala nem volt a maihoz hasonlítható, Eriugena a görögből készült fordításai alapján ítélve mégis igen jól tudott ezen a nyelven, így nem meglepő, hogy érvelése szerint a Szentírást jobban meg lehet érteni a görög szövegből, mint a latin verzióból.

A fordított szöveget a bevezetéshez és a fordításhoz fűzött lábjegyzetek követik. Bár a bevezetés elmélyülten kontextualizálta a szöveg tartalmát, véleményem szerint talán még gazdagabbá tehetné volna a kötetet egy utószó, amely talán indokolhatta volna azt is, hogy miért éppen ezt a művet választották ki a szerző hatalmas életművéből. A fordítók mindenesetre a bevezetésben és a jegyzetekben egyaránt mindenhol magyarázzák a szerző fogalmait és szóhasználatát, így segítve az értelmezést. A fordítás szép, lendületes, szemantikailag világos. Köszönjük a fordítók, a lektor, a szerkesztők és a kiadó munkáját, mely által mélyebb bepillantást nyerhetünk a Karoling reneszánsz teológiájába!

Berei Boglárka